

08 nov **Het flanelbord**

In het Maandblad¹ nr. 2 van oktober 1959 schrijft ingenieur Bierma van de Rijks Middelbare Landbouwschool te Hengelo (O) over het flanelbord. Hij legt eerst uit wat het is ... *een lap donker flanel die met een paar punaises op een schoolbord is geprikt ... en flanelbordpapier van Alphatex dat bij Samsom verkrijgbaar is. En een schaar om de figuren uit te knippen die op het bord gezet kunnen worden en weer afgenomen.* Dit is een uitvoering van 12 gulden vijftig.

Bierma prijst het flanelbord aan als een manier om onderwerpen beeldend neer te zetten. Leerlingen nemen de leerstof dan gemakkelijker op. Vooral als het onderwerp een paar keer herhaald wordt. En dat is gemakkelijk met de plaatjes die al klaar liggen. De aanpak werkt beter dan cijfers op een bord.

Denkt echter niet dat het flanelbord het zwarte bord kan vervangen. Het kan het hoogstens aanvullen, maar dan ook op ene bijzonder sprekende wijze. Het vooraf klaar maken van de flanelbordfiguren brengt met zich mee, dat we het flanelbord alleen zullen gebruiken voor onderwerpen die een aantal keren terugkeren.

De conclusie van Bierma is *Gebruik het flanelbord alleen voor die onderwerpen die zich er toe lenen.*

Het flanelbord zullen velen niet kennen, het komt nog sporadisch in klaslokalen voor en is soms in de spellendoos aanwezig. Er zijn de afgelopen 50 jaar verschillende initiatieven geweest om de visuele presentatie van onderwijs te versterken. Denk aan beter geïllustreerde schoolboeken. Ondersteuning met dia's en video. Daarbij is telkens gebleken dat het schoolbord een krachtig medium blijft.

Het meest recent met tal van gebruiksmogelijkheden is natuurlijk de informatica. Menigeen gaat er vanuit dat de informatica het einde betekent van het schoolbord. De open leerruimtes van moderne scholen staat vol beeldschermen en het schoolbord ontbreekt. Is de conclusie van Bierma daarmee weerlegd? Wat maakt het bord zo sterk?

Ik denk dat het de enorme flexibiliteit is. Geen flexibiliteit wat plaats betreft want een bord verplaats je niet zomaar. Nee, flexibiliteit als het aankomt op aansluiting bij de gedachtegang van een bepaald moment. Wie een beetje tekenen kan, geeft zo'n gedachtegang weer op realistische wijze of met enkele symbolen. Het gehoor wordt auditief en visueel geprikkeld.

Een tweede krachtig aspect van het schoolbord is het volgende. Als de gedachtegang zich verder ontwikkelt, kan dat op een bord een aansluitende aantekening gemaakt worden. Dat geeft zicht op de relatie tussen het een en ander. Het belangrijke punt is nu dat in het lopende gesprek alle deelnemers op eenvoudige wijze in de gedachtegang terug kunnen grijpen. Dat gaat zonder omhaal van woorden, omdat kort en krachtig naar de beelden verwezen kan worden.

Ik heb veel gewerkt met het white board. Bij mijn afscheid van LNV in 1999 kreeg ik er een cadeau en bij mijn afscheid van Stoas Onderzoek in 2006 nog een. Mijn collega's moeten gedacht hebben dat ik zonder geen leven meer zou hebben. Op je eentje echter gebruik je die dingen weinig, dan is een papiertje toereikend. Maar bij een groep mensen geeft het white board nog een derde interessante optie. Een gedachtegang kan dagen of weken later weer opgepakt worden - als het white board groot genoeg is hoeven de gespreksnotities niet direct te worden uitgeveegd. Alle denkstappen staan er nog. Alle deelnemers hebben er concrete noties bij. Er kan zeer snel, zonder veel woorden en bijna zonder misverstanden op en neer, en heen en terug gedacht worden. Soms komen collega's met derden je werkkamer op en beginnen voor dat white board ergens met de voortzetting van een creatie. Verdieping of verbreding? Meestal allebei. Ik heb een paar keer in een kennisomgeving gewerkt waar veel mensen met plezier aan terugdenken aan de sensatie die deze werkwijze met zich meebrengt.

Kan een goed uitgeruste elektronische omgeving het (school en white)bord verdringen? Of de glasplaat zoals die heel fotogeniek in crimies te zien is. Als het onderwijs helemaal voorbedacht zou kunnen worden dan zouden al die borden wellicht niet nodig zijn. Als het aankomt op het verwerven van vakkennis en vakvaardigheid heeft een ICT-omgeving veel te bieden. Heel veel, maar niet alles, want ook daar is uitleg en stimulans op maat nodig.

Maar er is ook nog zoiets als competentie, dat is meer dan vakkennis en vakvaardigheid. Het extra van competentie, de kern ervan, is wellicht *leren kiezen*. Globaal gezien gaat het in het mbo om 24 competenties en bij alle 24 speelt het innemen van standpunten, het oordelen een belangrijke rol. Als deze competentie verworven moet worden gaat het om denken en kiezen, creativiteit en samenwerken ... als daarbij spannende en flexibele ondersteuning van de gedachtevorming nodig is, dan is zo'n bord een ongelooflijk sterk hulpmiddel. Kijk maar eens bij een crime scène investigation hoe conceptualisering voor de glasplaat werkt.

Mijn opvatting is dat het bij het verwerven van competentie aankomt op leren kiezen. In het leerproces van (samen) leren kiezen is het schoolbord, het white board of de glasplaat buitengewoon handig. Omdat het zo'n krachtig middel is om interactie bij denkprocessen tussen mensen te faciliteren. Gaan we uit van de inrichting van open leercentra, dan is duidelijk dat het voorwaarde geen gemeengoed is ... aan de slag dus.

¹ In het retrospectief van mei 2006 is informatie gegeven over het Maandblad, het huidige 14-daagse periodiek vakblad Groen Onderwijs